

POBOŻNIE (167) *av*

Oba o oraz e jasne.

comp pobożni(e)j (8).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI(XVIII) w.

1. Zgodnie z nakazami bożymi, przykazaniami, po bożemu; *pie Mącz, Calep, Vulg, Cn; caste, religiose, sancte Calep (127) : Mącz 301c; RejPos 83; przydaná iest Swiętość Małżeńftwá/ áby z porządneho y świętego złączenia mężá y niewiały dźiatki sie rodziły/ y pobożnie ku chwale Bożey/ y ku záchowaniu ludzkiego rodzái/ wychowane były. KuczbKat 115, 260, 300; BielSpr 36v; RejPosWstaw [41³]; CzechEp 77 [3 r.]; Calep 804b; Lecz nie możecie być zbáwieni [...]: iefli zá grzechy wáże pokutowáć/ iefli dobrze żyć nie będziecie: y iefli pobożnie z tego swiętá nie zeydziecie. WujNT 505, 729 marg; PowodPr 30, 74.*

W funkcji orzecznika określającego rzeczownik (2): Zda sie [kolęda] braciey náfzey krafnie y pobożnie LudWieś A2; y káždy iny vrząd niech sie tym nie chłubi/ áby tám bezpieczne funnienie ípełná záwždy á pobożnie zoltáć miáło. RejZwierc 39v.

W połączeniach szeregowych (34): KrowObr 62, 187; RejWiz 124v, 176; RejZwierz 142v; RejAp 186v; Pan [...] ták ná tym fwiecie nędznim poftánowić raczył/ ábychmy w pocie czołá fwego ízukáli chlebá fwe⁸⁰: ále ták/ ízby ípráwiedliwie/ pobożnie/ á cnotliwie/ bez wízczypku/ bez łupieftwá/ á bez krzywdy bliźniego fwego. RejPos 71v, 43, 82v, 83, 163, 185 (9); RejPosWiecz³ 98v; RejZwierc 14, 32v, 34v, 60, 69 (13); WujJud a3v; RejPosWstaw 21v; WerGość 262; OrzJan 56; LatHar +2v; ábyfmy záprzawfzy íię niepobożności y swięckich požádlivości/ trzeźwie/ y ípráwiedliwie/ y pobożnie żyli ná tym swięcie WujNT Tit 2/12.

W charakterystycznych połączeniach: pobożnie (wy)cho(yw)wáć (4), cieszyć, dufać, mówić (3), rządzic (2), z tego swiata zejść, (po)żqdać (2).

Zwroty: »czynić pobożnie« (2): [Ameiahu] czynił pobożnie przed Iehowá [Fecitque rectum]/ á wízákoż nie cáłym íercem. BudBib 2.Par 25/2; CiekPotr 19.

»pobożnie uży(wa)ć« [szyk zmienny] (18): RejRozpr E3; LubPs X5; (nagł) Ná Lákomce íkape. (-) Y Coż wždy wy czynicie/ vbodzy nędzarze/ Práwie was Pan poládził/ káždemu ná wíparze. By sie wámi karáli/ á dobrá fwoiego/ Vżywáli pobożnie/ z láfki nádánego. RejZwierz 124v, 142v; czyn ípráwiedliwość/ czyn miłofierdzye [...]: A dopirko gdy mi thák pościć będziefz/ wżywáiąc pobożnie chlebá fwego/ tu dopirko iáko fłóńce okaże sie przedemná ípráwiedliwość twoiá RejPos 71, 83, 163, 185; KuczbKat 285; gdyż nam Pan ziemię w ręce náfze podáć raczył y ze wízyftkami bogáctwy iey/ ále ták ábychmy tego pomiernie/ pobożnie/ á poćciwie wżywáli RejZwierc 69, 14, 98, 106v, 139, 143v, 157, 167; WujJud a3v.

»pobożnie się zacho(wy)wáć, sprawowáć się, sprawowany« = facere rectum PolAnt [szyk zmienny] (9:3:1): RejZwierz 123v; Y ípráwował íię Ioás pobożnie przed Pánem po wízytek czás żywotá Ioády Kapłaná. BibRadz 2.Par 24/2, 4.Reg 15/3, 18/3; RejAp 186v; przyftthoi sie káždemu pobożnie/ wiernie á cnotliwie záchowywáć. Ták iáko tho y pogáni íelzcze nie wiedzáć nic o ípráwách niebyefkich/ wftháwicźnie záchowywáli. RejPos 250, 194; Pożrzyfz záíę ná dom [= ród] z dawná

pocźciwie záfádzony á poboźnie ípráwowány íeśliże íe nie zdobi/ nie kwitnie/ á nie ízyrzy z obietnic Páńfkich. *RejZwierc* 40, 32v, 39v, 105v, 139, 167v; *PowodPr* 29.

»poboźnie żyć, żyw być, czasow swych używać, żywot svoj zachowywać; poboźnie się zachowywać w żywocie swoim; poboźnie svoj wiek, żywot sprawować; poboźnie żywiący (a. żyjący)« = *pie vivere* *Vulg* [szyk *zmienny*] (57:1:4:1;2;1:1;4): iż [Bóg] [...] błogośláwi tym/ ktorzy chronyąc íe grzechu/ ítrzegá łádown íego/ á żywą poboźnie. *LubPs* Y2 *marg*, K2v, N5 *marg*, Rv, bb2v [2 r.]; *GroicPorz* 114v; Bierźcie odemnie przykład/ iż wśzyfcy/ ktorzy chcá poboźnie żyć ná íwiecie/ w Pánie Iezu Kryftulie/ muśzá prześládowníe y trofki rozmáite ćierpieć. *KrowObr* 154v, 62, 187; *RejWiz* 124v, 176; *Leop* 2. *Tim* 3/12; *RejZwierz* 103; *RejAp* 186v; nic więcey Pan nie potrzebuie po wiernych íwych/ íedno áby káždy pocźciwie/ poboźnie/ á cnotliwie záchowywał ten docześny żywot swoy *RejPos* 289v, Bv, 71v, 72v, 185; *RejPosWiecz*³ 98v; *BiałKat* 273v; *KuczbKat* 435; Czytayże záfíę íáko pímmo íwięthe wśzędy á wśzędy názywa żonę pocźciwą á poboźnie wedle woley Páńfkíey żywiącą. *RejZwierc* 33v; gdy człowiek pomierny/ [...] wmiárkowáwśzy íthaniczek swoy/ pomiernie á poćciwie á poboźnie czałow íwych vżywa *RejZwierc* 105v, [28³], 34v, 35v, 60, 106, 157, 167; *WujJud* 108v, 109v, 212v; *WujJudConf* 59v; *RejPosWstaw* 21v [2 r.], 22, [41²]v; *CzechRozm* 220v, 228v; *PaprPan* Ee; *KarnNap* D; A kto poboźnie íwóy żywot ípráwuie/ Ten moię łáfkę zawźdy vczuie. *KochPs* 76, 160, 192; *SkarŻyw* 80, 269, 358; *CzechEp* 23, 368 [2 r.]; *NiemObr* 3; Prześię żijmy poboźnie gwóli íáméy cnoćie *KochFr* 132; *WerGość* 208, 262; *ArtKanc* M2, M3, M15v; *OrzJan* 56; *LatHar* +2v; *WujNT* 56, 2. *Tim* 3/12, s. 740, *Tit* 2/12, s. 796, *Zzzzz3v*, *Bbbbbbb2v*; *SiebRozmyśl* L; *KlonKr* B.

Szeregi: »poboźnie, (a, i) cnotliwie« [szyk 6:4] (10): *LubPs* X5, bb2v [2 r.]; *RejPos* Bv, 72v; A przeto nie dofyć nam ná tym/ kiedy íámi poboźnie á cnotliwie żywiemy/ ále mamy íe teź pilnie o to ítáráć/ áby w teyże poboźności á w vcźciwym żywocie dzyá[t]ki náłze z młodych lat záprawić íe mogły. *RejPosWstaw* [41²]v, 22; *PaprPan* Ee; *WerGość* 208; *WujNT* 796. [Ponadto w połączeniach szeregowych 9 r.]

»dobrze a (i) poboźnie« (4): *BielSpr* 61; *RejPosWstaw* 21v; Toć rofkázuię íłowem Bożym/ ábyś żonę twoię ktorey ćię teras Pan Bog głową y opiekunem dał/ dobrze y poboźnie rządzíł *KarnNap* G; *SkarŻyw* 269. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»poboźnie i z nabożeństvem« (1): Ty tedy íá przycźyny/ z ktorzych ma káždy áby íednę przed się wźiąć/ chcieli poboźnie y z nabożeńftvem íáko íynom ludźi íwiętych przyftoi zácźác [!] Máłżeńftwo. *KuczbKat* 255.

»nadobnie a poboźnie« (1): íwych powinności nacź go Pan Bog powołać raczył ni w czym nie omieśzka/ á nadobnie á poboźnie íe w káżdym pośtępku swoim záchowywa *RejZwierc* 105v.

»poboźnie, (a, i) pocźciwie« [szyk 4:2] (6): *RejPos* 72, 194; A wśzákoź pocźciwy człowiek [...] w káżdey ípráwie thák funnieníe íwe wmiárkowáć moźe/ że íe ná wśzem moźe poboźnie y pocźciwie záchowáć. *RejZwierc* 39v, [28³], 139, 167v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 9 r.]

»przystojnie i poboźnie« (1): Vczyníłz to przyftoynie, íáko závśze czyníłz, Y poboźnie: gdy oycá będzíełz czćíł swoiego. *CiekPotr* 19.

»pobożnie, skromnie« (1): gdy będiesz żył pobożnie/ skromnie a na wżem pocźciwie káždemu fie záchował/ a nikomu nigdy nic winien nie zołtał *RejZwierc* 35v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»pobożnie a (i) świętobliwie« [szyk 3:1] (4): ofobliwie vczyć tego trzebá Chrześcijány/ iákoby Prziśięgi świętobliwie y pobożnie vżywać mieli *KuczKat* 285, 410; *WujJud* 212v; *LatHar* 571.

2. *Sprawiedliwie, uczciwie, zgodnie z prawem; bono modo, ex aequo incorrupte, integre, iuste, legitime* *Mącz; pie Modrz* (35) : iako niektorzy czynią/ czo ni dla tze⁸⁰ infzego rachunkow fie vczą iedno dla fwego pożytku [...]. Nie ten iest pirwzi wzgląd they nauki (aczkolwie j to może być by iedno pobożnie bez vrazu fwego blizniego. *KłosAlg* A4v; áby wżytkim poľpolicie/ iáko Bogátemu táko vbogiemu iednáko a pobożnie robiono y przedawano *GroicPorz* g; *RejZwierc* 142; *Pecuniam bono modo invenire, Dobrym obyczáyem dołtać/ pobożnie fie vbogácić. Mącz* 482d, 172a; *RejPos* 317v; *RejZwierc* 245; *Rozmnoży Pan Bog* takowe iálmuzny: y dawájącym/ [...] y biorącym/ iefli będą skromnie prośić/ pobożnie bráć/ a miernie tego vżywać. *ModrzBaz* [38]v; *CzechEp* 64, 223; *SarnStat* 17; *Pożyczayże bliźniemu: lecz fię nie spodzieway Lichwy: imienia łobie pobożnie nábyway. Bowiem lichwá bezbożna/ Iudałzow połázek KlonWor* 79; [prosimy, aby tym to sługom naszym z skarbu pospolitego [...] káždemu zapłacono, aby beli pobożnie za wierne służby swe odprawieni. *TestZygmAug* 32; *CerGór* 31].

W połączeniu szeregowym (1): *integre vivere, Pobożnie/ cnotliwie s dobrą sławą żyć. Mącz* 172a.

W przeciwstawieniu: »niezbożnie ... pobożnie« (1): iáko bezpráwnie y niezbożnie Rzymłcy Biskupi [...] rościágnęli te klucze nád rofkazanie páńłkie. (-) Y owżem wielkim práwem y pobożnie. *WujJud* 84v.

Zwroty: »pobożnie (o)sádzić (a. rozsádzáć« (3): *Incorrupte atque integre iudicare, Spráwiedliwie a pobożnie łádzić. Mącz* 172a, 176c; *Ty iulz pobożny Sędzia/ pobożnie rośłádzay A plewy od pńzenice/ obáćnie [!] odpędzay GrzegŚm* [A2].

»pobożnie sprawować się, zachować się« [*w tym: zachować się a sprawować się* (1)] (2:1): *Iuste et legitimeimperare, Pobożnie fie łpráwować w páńłtwie. Mącz* 179b; *RejZwierc* 106.

»pobożnie uży(wa)ć (a. pożywać) [czego]« (5): *KłosAlg* A4v; iż kto dobrá fwego/ Pobożnie a z rozmyłłem/ vżywa ná fwiecie/ Ten rofkolzá łzáfuie/ y źimie y lecie. *RejZwierc* 134, 100v; a iákoż teź ten [*mytnik*] pobożnie może vżyć vrzędu fwego? *RejZwierc* 39, 14.

Wyrażenie: »pobożnie nabyty« (2): ktore [*bogactwo*] teź może być pobożne y pobożnie nábyte s cudzich kráin/ a czáłem y s pogáńłkich *RejAp* 152; *RejPos* 72v.

Szeregi: »dobrze a pobożnie« (1): Iefzcze teź y drugi wielki poźitek czini [*liczba, tj. arytmetyka*]/ bowiem rząd poľpolity dobrze połtanawia/ y teź goľpodarski kto licźby dobrze a pobożnie poźiwa / gdi tym obyczáiem czyni iako pan Bog vcźynić racził *KłosAlg* A4v.

»pobożnie i pocźciwie« (1): [*Cesarz*] częłtokroć mawiał Adryanowi: pobożniey iest y pocźciwiey iednego miełzcániná záchowáć/ niź zábíć tyłiąć nieprzyaciół. *BielKron* 149v.

»pobożnie, pomiernie« (1): Albo fie náuczy z Arytmetyki iáko czudze tyłiąće rozmiérzác/ a swoiey trochy rozmiérzyć nie vmie/ iákoby iey pobożnie/ pomiernie vził wedle łtanu fwego. *RejZwierc* 14.

»rozważnie i pobożnie« (1): iáko fie we wżem wedle powinności fwey rozważnie y pobożnie záchowác á ípráwowác ma [*poczciwy człowiek*] *RejZwierc* 106.

»słusznie i pobożnie« (2): *Diar* 54; czekác ma każdy áby go wezwano/ y porządnie w kościele do posługi obrano/ [...] á iżby od zwierzchności słuźnie y pobożnie do tego był powołan/ bez vbiegánia/ [...] bez fwarow. *WujJudConf* 146.

»sprawiedliwie (a. w sprawiedliwości), (a, i) pobożnie« [*szyk 3:2*] (5): Ludki w ípráwiedliwości/ pobożnie [*ma starosta*] záchowác/ A Páńfkim teź zwierzaniem/ pocźciwie ízáfowác. *RejZwierz* 100v; *Mqcz* 172a, 176c, 179b; *CzechEp* 165.

»zacnie a pobożnie« (1): Zwinglius [...] rozwodził im to/ áby tego poniecháli zołnierstwá/ zwłáźcá Skrześciáni [!] bo to ízkárady pożytek á nie zbożny/ [...] á ci ktorzy fie robotą fwoią/ ták około roley/ iáko kupiectwa/ álbo rzemyośtem obchodzili/ zacnie á pobożnie wżytko czynili *BielKron* 197.

3. Korzystnie, z pożytkiem (3): Pan ktory chce pieniądze zebrác pobożnie/ niech gumná ná drogość záchowa/ woły síánem á zgoninámí chowa/ ná borg nic nie kupie *GostGosp* 152; *CiekPotr* 66; Gdyź ízkodá ná tym y czáfu mitrężyć/ Cobyś mogł domá pobożniey zpieniędzyć *KlonFlis* E2v.

4. Tanio; bene, benique, liberalier, tenuiter, vili Cn (2):

Zwrot: »pobożnie przedawác« (2): Przeto Gárnce pobożnie ludziom przedawáią/ Iz máteryą dármo od mátki [*tj. ziemi*] miewáią. *BielSat* C3 [*idem*] *BielRozm* 20.

Synonimy: **1.** bogobojnie, cnotliwie, świętobliwie; **2.** pocźciwie, słusznie, sprawiedliwie, uczciwie; **3.** pożytecznie; **4.** tanio.

Cf **NIEPOBOŻNIE**

EW, AL